

Molenaar M.C. Sanders uit Vriescheloo

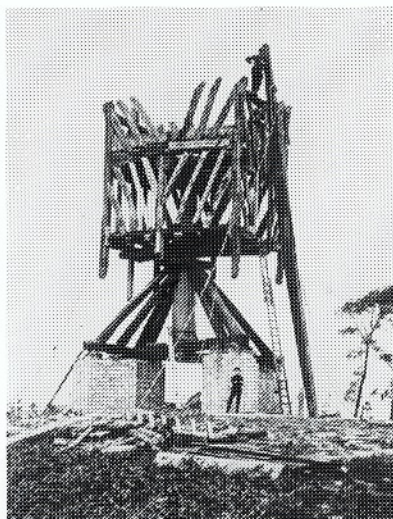
door Derk Jan Tinga.

Marinus Sanders is een telg uit een oud molenaarsgeslacht, oorspronkelijk afkomstig uit Zeeuws-Vlaanderen. In 1924 besloot z'n vader, Jacob Sanders, vanuit Sluis te verhuizen naar het kleine dorp Vriescheloo in Oost-Groningen. Z'n grootvader, Isaac Sanders, was molenaar geweest op molen "De Brak" in Sluis. Dit was een ronde stenen stellingmolen, die volgens de heer Sanders tegenwoordig als een soort souvenirwinkeltje is ingericht en er dus nog steeds staat. Z'n overgrootvader was molenaar in Kats, op Noord-Beveland aan de Oosterschelde. Ook de broers van Marinus kozen bijna allen voor het korenmuldersvak. Z'n oudste broer Isaac werd molenaar te Hoedekenskerke op Zuid-Beveland op een ronde stenen beltmolen en maalde later in Schore met een motormaalderij. Z'n broer Kees heeft tijdens de crisisjaren nog een poosje gewerkt bij molenaar Edens in Winschoten en ging later nog naar de "Aurora" van molenaar Oomkens te Noordbroek en naar Wichmond (bij Zutphen) en Voorst. Dat is ook degene, die in de 'Gilde Informatie' voor vrijwillige molenaars eens een smakelijk verhaal over het verven van de zeilen in Vriescheloo heeft geschreven. De molenaars in het zuiden hadden de gewoonte, rode verfstof (zgn. 'rode bol') op de zeilen te smeren.

In Groningen was men dat niet gewoon, zodat de plaatselijke politiemannacht, dat er illegaal was geslacht, toen hij de natte rode kleurstof op het gras van het molenerf zag. (Iemand, die dat prachtige verhaal nog eens wil lezen, gelieve de allereerste stencils van het Gilde nog eens te raadplegen). Alléén de oudste broer van Marinus, Michiel, is altijd in de landbouw werkzaam geweest en had dus niet voor het molenaarsvak gekozen. Z'n broer Jacob was nog een poosje op de molen van Zoutelande werkzaam geweest, maar ging later als militair naar Indië, waar hij - na de Japanse inval - later bij de aanleg van de Birma-spoorweg om het leven is gekomen. De laatste broer, Johan, is nog een poos als molenaar werkzaam geweest in Heininge, bij Veere en ging later naar Rotterdam, om daar te werken op de bloemfabriek 'De Maas'.

In Sluis was in opdracht van Jacob Sanders Sr. in 1909 de standerdmolen van Den Hoek te Zelzate weer opgebouwd. Die molen was op dat moment al behoorlijk oud; waarschijnlijk van vóór 1700. Hij werd aangevoerd als een soort bouw pakket op ongeveer tien wagens vol. Het werk werd uitgevoerd door de molenaars vader en zoon Pisonnier uit Sleidinge. De molen werd iets buiten de stad gebouwd, aan de weg naar Sint-Anna ter Muiden en werd, omdat hij zo dicht bij de grens stond, de "Pasmolen" genoemd. De molen stond op hoge stiepen (ook wel teerlingen genoemd). Marinus weet nog, dat hij als klein jongetje maar nauwelijks op de teerlingen kon klauteren en, als hij er eenmaal op zat, er bijna niet weer af durfde. Zoals gezegd, verkocht Jacob Sanders de molen in 1924. De nieuwe eigenaar, R. Heyens, liet de molen, die nogal wat last van windbelemmering had vanuit het noorden, in 1926 afbreken. Het gekke daaraan was, dat de bomen die hiervoor zorgden, opnieuw waren aangeplant, nadat een vorige rij op verzoek van Jacob Sanders in 1916 waren gekapt. Omdat het op dat moment oorlog was, en er dus vraag was naar brandhout, heeft de

Links: "De Pasmolen" te Sluis in aanbouw. Let op de enkelvoudige spoorstijl onder de steenbalk, wat op een zeer hoge ouderdom wijst.

Rechts: de gereedgekomen standerdmolen te Sluis die specifieke Vlaamse kenmerken heeft, zoals gebroken mansarde-kap, staart met loopschoren, en kleine balkon zonder spruit.

gemeente Sluis nog aardig aan dat kappen verdiend, terwijl de molenaar in het vervolg geen last meer had van windbelemmering. Totdat dus de nieuwe bomen hoger begonnen te worden ..... Bij de verhuizing van Sluis naar Vriescheloo werd een gedeelte van het huisraad verkocht in Zeeuws-Vlaanderen en de familie stak met de pont 'Wilhelmina' van Breskens naar Vlissingen over. Daar stapten ze op de trein richting Winschoten. Dat was een hele onderneming in die tijd! In Winschoten werd de hele familie in een taxi geladen en vertrok men naar Vriescheloo. Marinus vertelde, dat Vriescheloo op dat moment (1924) nog erg argelegen lag en er zelfs nog sommige mensen in zelfgebouwde plaggenhutten woonden. Zestig jaar later kun je je zoiets maar nauwelijks meer voorstellen. De Molen "De Korenbloem" was oorspronkelijk uit Scheemda afkomstig, gebouwd in 1803, waar hij als oliemolen had gediend aan de noordoever van het Zijldiep. Molenmaker Siefkens uit Blijham had hem in 1895 voor de heer R. Rautenberg uit Bourtange in Vriescheloo weer opgebouwd als koren- en pelmolen. Daar stond op dat moment nog de gesloten standerdmolen van Drenth, die kennelijk de strijd in 1909 niet meer kon volhouden, want in dat jaar werd de stander gesloopt. In 1924 waren de gebr. Bruining nog molenaar op "De Korenbloem" en tevens bewoners van het grote molenaarshuis, samen met hun huishoudster, Bertha Grol. Toen de familie Sanders uit Zeeuws-Vlaanderen arriveerde, gaf dat eerst nogal enige taalmoeilijkheden aangezien het Gronings en het Zeeuws-Vlaams nogal van elkaar verschilden. Bovendien hadden de gebr. Bruining nog geen nieuwe woning kunnen vinden, zodat de twee families eerst enige tijd in hetzelfde huis moesten wonen.

"De Korenbloem" te Vriescheloo in 1930, met de nieuwe roede (zonder zeilen).

Roggebrood, wat in Groningen veel werd gegeten, had de familie Sanders nog nooit gehad en ze vroegen zich af, wat voor 'zwarte koek' dat nu eigenlijk wel was. Echte liefhebbers zijn ze er nooit van geworden, vertelde Marinus. Het grootste probleem vormde in het begin toch wel de taal. Maar na verloop van tijd loste dat probleem zich vanzelf op. Toch kun je aan de heer Sanders nog heel goed z'n zuidelijke tongval horen. Jacob Sanders was vrij klein van stuk, zoals vele zuiderlingen. Hij had de gewoonte, om niet gewoon bij de trap van de molen naar beneden te lopen, maar om met het touw in z'n handen naar beneden te springen. (Iemand van de vrijwilligers, die het ook eens wil proberen, kan het beste eerst voor een laag eelt op z'n handen zorgen...)

*Marinus Sanders
(met pet) voor de
boerderij van Bruno
Kremer in 1930.*

Op zekere dag werd hij geroepen voor de koffie door een toevallig aanwezige marechaussee, die door z'n vrouw naar de molen gestuurd was om te zeggen dat de koffie klaar was. Jacob Sanders greep het touw en sprong volgens z'n gewoonte naar beneden. Bovenop de arme marechaussee, die onder aan de trap stond te roepen. Volgens Marinus hebben ze er later nog erg om gelachen, want de man had z'n pet over de oren en zat onder het meel. Jacob Sanders zwoer ook bij windkracht en wilde van geen motor weten. Als je over een motor begon voor de maalderij, dan sloeg hij op z'n borst en zei: "Hier zit de motor". Ook was hij een liefhebber van pijptabak. Marinus vertelde, dat de molen nog eens door een toeval aan brand ontsnapt is, toen z'n vader z'n bril in de molen had laten liggen en hij er even heen liep, om die bril op te halen. Toen hij in de molen kwam, lag daar niet alleen de bril, maar ook de pijp op een reeds smeulende zak! Gelukkig kon alles worden gedoofd, maar het was wel een gevaarlijke situatie geworden, als z'n vader niet toevallig z'n bril had gemist. Tegen brand was er vroeger in de kap van de molen een teil water aanwezig met een paar oude zakken. In de meeste brandverzekeringscontracten uit die tijd was het ook voorgeschreven. Soms liep de molenaar wel eens even naar de kap als er zwaar gevangen was, om te kijken of alles in orde was.

Molenaar Sanders was een liefhebber van kleuren en z'n molen was van binnen dan ook fleurig beschilderd, zoals de tegenwoordige bezoeker nog gedeeltelijk kan zien, o.a. op een van de verdiepingen, waar hij z'n vroegere standerd op de muur heeft geschilderd en aan sommige balken en wielen. Meestal was voor dit soort zaken echter geen tijd en moest er hard worden gewerkt. Als er maar een beetje wind was, werd de molen ingespannen en werd er gemalen. Vaak gebeurde dit ook 's nachts. Marinus weet nog wel, dat hij soms dag en nacht achter elkaar aan het werk was om alles gedaan te krijgen. 's Nachts werden ook de stenen gebild. Er werd een olielamp iets vóór de biller op de steen gezet, zodat je een mooi strijklicht over de steen kreeg, en je de bodemsels en kerven goed kon zien. Toch moest dan soms de volgende morgen weer gewoon worden gewerkt. 's Nachts billen had het grote voordeel, dat je dan geen bezoekers op de molen had, zodat je mooi door kon werken, weet Marinus nog.

Omstreeks 1943 nam hij het werk op de molen van z'n vader over. Op de molen was veel boerengemaal en ook werd er tarwe gemalen voor bakkers uit de buurt. Onderin de molen stonden grote bakken met allerlei soorten dierenvoer, wat vooral op kinderen een grote aantrekkingskracht uitoefende. Die kwamen dan ook graag spelen en graaiden soms even door al dat gekleurde graan, erwten, mais en zonnebloempitten. Zoals zoveel molenaars, hield ook Sanders kippen en varkens. In het begin ging hij ook met paard en wagen de boeren en bakkers bijlangs. In Zeeuws-Vlaanderen hadden ze een wipkar met een huid erover gehad. Hier een vierwielige wagen. Op de foto (pag. 28) staat Marinus links, samen met waarschijnlijk een arbeider, voor de boerderij van Bruno Kremer in Vriescheloo. De foto is genomen in 1930. Het paard is een zgn. 'bovenlander', waarvan de heer Sanders zich nog herinnert, dat hij erg sterk was, maar soms ook een beetje schrikachtig. Na de oorlog, in de jaren vijftig, werd een vrachtwagen gekocht, wat natuurlijk een heel stuk sneller ging.

Uw redacteur kan zich nog herinneren, dat hij nog wel eens mee is geweest op die auto. Hij mocht dan van Oom Marinus even bovenop de zakken met meel, die naar een bakkerij in Wedde werden gebracht. Dat was natuurlijk heel spannend! De Verrassing werd nog groter, toen de bakker in Wedde hem een paar dikke stukken kantkoek gaf.

In de oorlog, toen de molen nog was uitgerust met twee koppels maalstenen en een pelsteen, werd er op de molen, zoals bijna overal, ook weleens 'zwart' gemalen. De molenaars hadden een maalboekje, en daarin moest precies worden bijgehouden wat, hoeveel en voor wie er gemalen was, want dat wilden de Duitsers weten. Natuurlijk werd daar de hand mee gelicht, totdat Marinus op een zeker moment controleur Henning van de CCD (Centrale Controle Dienst) op bezoek kreeg, die zei, dat hij frauduleus gemalen had en mee moest naar de marechausseekazerne. Eén van z'n klanten had namelijk z'n naam genoemd en Marinus werd in de cel gegooid. Gelukkig is het allemaal nog met een sisser afgelopen, gedeeltelijk ook, omdat hij een beetje meegeholpen werd door één van de marechaussees, die hem goed kende. Nadat hij het ene geval had toegegeven, mocht hij na een dag weer naar huis. Als je 'zwart' wilde malen, moest je dat gewoon overdag doen, zegt Marinus, dan viel het veel minder op, dan wanneer je er stiekum 's nachts mee aan de gang ging.

In diezelfde oorlog, toen de molen fiks uit het zuidwesten gort stond te pellen, hoorde Marinus opeens een harde knal. Het eerste waar hij aan dacht, was een bominslag vlakbij. De molen stond na de knal bijna onmiddellijk stil. Het bleek, dat de Belgische roe, die tot op dat moment in de askop stak, finaal doormidden was gebroken en onder aan de molen lag. Het is een

"De Korenbloem" in feesttooi ter gelegenheid van het 40-jarige regeringsjubileum van Koningin Wilhelmina, september 1938.

geluk geweest, dat er toen geen ergere ongelukken zijn gebeurd. Het ongeluk was waarschijnlijk veroorzaakt door wat we tegenwoordig metaalmoehed zouden noemen. Enfin, er werd later gewoon doorgemalen met de overgebleven roe (laand-meet'n) zoals de Groningers zeggen). De pech was echter nog niet over, want een jaar later, weer tijdens het pellen, barstte de pelsteen. Dat kwam vroeger veelvuldig voor. Het is de belangrijkste reden, waarom de pelsteen onder de vloer zit in de molen. Het gaf een geweldige klap en Marinus, die op de zolder stond, werd door de omhoogspringende luiken weggeslingerd, werd gelukkig niet gewond en had nog de tegenwoordigheid van geest, naar de vang te rennen en de molen tot stilstand te brengen, die er net met volle zeilen vandoor zou. Op de stelling gekomen zag

hij, dat een gedeelte daarvan weggeslagen was, evenals een stuk van de muur, waar een gat in zat ongeveer ter hoogte van de stelling.

Zo'n pelsteen bestaat uit zandsteen, zonder ijzeren band erom. Tijdens het pellen vliegt de steen met grote snelheid rond. Het vereist een grote krachtinspanning van de molen (en meestal ook de molenaar) en een gelijkmatige, harde wind. Marinus' vrouw kon de molen vanuit een raampje uit de keuken zien, maar vertelde, dat het haar wel eens hard genoeg ging. Het molenaarshuis staat dan ook vlak onder de molen en dat is natuurlijk geen fijn gevoel als het zo hard gaat. Gelukkig was de lagering van de pelsteen intact gebleven, zodat het ongeluk geen gang kammen kostte, zoals zo vaak gebeurde. Maar de steen lag wel finaal uit elkaar. De pellerij is later uit de molen verwijderd. In de molen was ook nog een poosje een roggemolen aanwezig met een 15 pk motor, afkomstig uit Aarle-Rixtel. Later (na 1947) werd voornamelijk met de hamermolen gemalen. Daar was ook een zgn. exhauster bij, die het graan omhoog kon jagen. Langzamerhand was het voor Marinus echter afgelopen met het molenaarsbedrijf. De molen werd verkocht aan de heer Te Velde in 1965, die hem op zijn beurt in 1967 aan de gemeente Bellingwolde verkocht. De molen, die ondertussen nodig aan herstel toe was, werd weer voorzien van een tweede roe en helemaal gerestaureerd. Op dit moment wordt de molen gebruikt bij de opleiding van vrijwillige molenaars in Oost-Groningen en 'vaste vrijwilliger' op de molen is Alidus Hofsteenge uit Vriescheloo. Onlangs is ook het nieuwe bovenwiel, gemaakt door de molenmakers Roemeling en Molema uit Scheemda weer in de molen gezet, (het oude was totaal vermolmd) en zal de molen dus weer kunnen malen. Marinus Sanders, die tegenover de molen woont, is nog vaak op de molen te vinden, zodat u hem vast nog wel eens zult ontmoeten bij uw bezoek aan "De Korenbloem", zeker op Nationale Molendag, 11 mei 1985!

D.J.T.